

گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی

رویکردها و اهداف

دکتر محسن رضایی

سرشناسه:	رضایی میرقاند، محسن، ۱۳۳۳
عنوان کتاب:	گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی: رویکردها و اهداف/ محسن رضایی
مشخصات نشر:	تهران، انتشارات تربیت مدیر، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری:	۱۱۷ ص: جدول، نمودار، ۱۴/۵*۱۱/۵ س.م.
شابک:	۹۸۰۸۴-۴-۱-۶۰۰-۹۷۸-۱۵۰,۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
موضوع:	ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۳۵۸
موضوع:	گفتمان -- ایران -- جنبه‌های سیاسی
موضوع:	Discourse analysis--Political aspects--Iran--
موضوع:	Iran
موضوع:	ایران -- تاریخ -- جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸
رده‌بندی کنگره:	DSR۱۵۷۰/ع۷ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیویی:	۹۵۵/۰۸۴
شماره کتابشناسی ملی:	۴۹۸۳۰۷۷

انتشارات تربیت

تألیف:	محسن رضایی میرقاند
ناشر:	انتشارات تربیت مدیر
ویراستار:	حمیدرضا قوام ملکی
صفحه آراء:	میثم شهبازی
طراح جلد:	حکیمه ابراهیمی
نوبت چاپ:	چاپ اول ۱۳۹۶
تیراز:	۱۰۰۰ نسخه
قیمت:	۱۵,۰۰۰ تومان

هر گونه کپی برداری از این اثر ممنوع بوده و حق آن برای مؤلف و ناشر محفوظ می‌باشد.

آدرس انتشارات تربیت مدیر: تهران، میدان انقلاب، ابتدای کارگر شمالی، کوچه جعفرزادگان، پلاک ۸

تلفن ۶۶۱۲۴۵۷۷

فهرست مطالب

پیشگفتار ۹

فصل اول:

زمینه‌های تاریخی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی ۱۵

۱- ارزش‌ها و مبانی انقلاب اسلامی به عنوان مبنای گفتمان ۱۷

۲- دیدگاه گفتمان دهه چهارم انقلاب درباره دوره‌های مختلف تاریخ انقلاب اسلامی ۲۰

۳- دوره‌های سه گانه تشکیل دولت اسلامی ۲۱

الف- دوره استقرار ۲۲

ب- دوره تثبیت: جنگ ۲۳

پ- دوره تحکیم: دوره سازندگی و اصلاحات ۲۵

۴- تصویب سند چشم انداز و گفتمان دهه چهارم انقلاب ۳۰

فصل دوم:

قطب بندی های سیاسی در ایران بعد از انتخابات دهم ۳۳

۱- فضای سیاسی ایران در آستانه انتخابات دهم ۳۵

۲- سیاست در ایران پس از انتخابات دهم: تاثیرات وقایع پس از انتخابات بر قطب بندی های

سیاسی ۳۹

الف- اصلاح طلبان ۴۰

ب- اصول گرایان ۴۲

۳- تحلیل گفتمانی رویکردهای جناح ها و تشکل های سیاسی ایران امروز ۴۳

الف- اصلاح طلبان ۴۳

ب- اصولگرایان ۴۸

فصل سوم:

دیدگاه های گفتمان دهه چهارم در حوزه های مختلف ۵۵

مقدمه ۵۷

۱- مبانی هستی شناختی گفتمان دهه چهارم ۵۸

مقدمه ۵۸

الف- مبانی هستی شناسی ۵۹

هستی شناسی سیاسی از منظر امام خمینی (ره): تأکید بر جهان بینی الهی ۵۹

هستی شناسی سیاسی در آرای شهید بهشتی: تأکید بر کرامت و فضیلت انسان ۶۰

ب- معرفت شناسی ۶۱

ضرورت شناخت ۶۱

امکان شناخت	۶۲
ابزار شناخت	۶۲
ج- مبانی انسان‌شناسی	۶۲
دالهای مبنایی گفتمان دهه چهارم انقلاب	۶۵
۲- رویکردهای سیاسی گفتمان دهه چهارم انقلاب	۶۹
مبانی و اصول راهنما	۶۹
تأکید بر مشورت و استفاده از خرد جمعی	۶۹
تأکید بر مشارکت مردمی	۷۰
تأکید بر جمهوری اسلامی به عنوان نظام مبتنی بر مردمسالاری دینی	۷۰
تأکید بر کارآمدی	۷۱
۳- رویکردهای سیاست خارجی در گفتمان دهه چهارم انقلاب	۷۶
مقدمه	۷۶
نگاه گفتمان دهه چهارم به الگوهای حاکم بر سیاست خارجی در ایران	۷۶
مبانی و اصول راهنما	۷۷
دال‌های اصلی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی در سیاست خارجی	۸۱
۴- رویکردهای اقتصادی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی	۸۷
مقدمه	۸۷
نگاه گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی به دیدگاه‌های حاکم بر عرصه اقتصادی ایران	۸۸
مبانی و اصول راهنما	۸۹
دالهای اصلی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی در حوزه اقتصادی	۹۰
۵- رویکردهای اجتماعی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی	۹۸

مقدمه	۹۸
نگاه گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی به جریانهای موجود در عرصه اجتماعی	۹۸
مبانی و اصول راهنما	۹۹
دالهای اصلی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی در حوزه اجتماعی	۹۹
۶- رویکردهای فرهنگی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی	۱۰۷
مقدمه	۱۰۷
نگاه گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی به رویکردهای کلی موجود در عرصه فرهنگ	۱۰۸
مبانی و اصول راهنما	۱۰۹
دالهای اصلی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی در حوزه فرهنگ	۱۱۰
چشم انداز آینده	۱۱۶

پیشگفتار

با نگاهی به تاریخ معاصر در می‌یابیم که از اواخر صفوی یک فروپاشی تمدنی در ایران صورت گرفت و تا پایان عمر پهلوی، ایران اسلامی مقتدر و پیشرفته‌ای که بر دو برابر سرزمین فعلی در سیصد سال قبل حکمرانی می‌کرد به فعر سقوط و عقب ماندگی تنزل کرد. هرچند در زمینه کارهای زیربنایی مانند سد و اتوبان و تاسیس دانشگاه پیشرفت‌هایی دیده می‌شود.

ولی در مقایسه با پیشرفت‌های جهانی عمق عقب ماندگی‌های ایران بیشتر شد. در تاریخ معاصر ایران، انقلاب اسلامی محصول مبارزه‌ای صد ساله برای بازسازی و احیاء هویت و تمدن ایران اسلامی است.

انقلاب اسلامی ایران بیش از هر چیز الگویی از رهایی برای ملت‌های دربند و الگویی از مردمسالاری دینی برای تمامی کشورها و ملت‌های مسلمان بوده است. الگویی که بی تردید کارآمدی آن نه تنها برای ملت‌های مسلمان بلکه برای تمامی ملت‌های جهان می‌تواند به مثابه الگویی جامع برای پیشرفت مادی و معنوی باشد. اکنون و پس از گذشت حدود چهار دهه از عمر این نظام مقدس، بزرگترین دغدغه ما برای دهه چهارم انقلاب و دهه‌های پیش رو تلاش در جهت ارتقاء، تثبیت و تحقق کامل این الگو است. الگویی که به عنوان الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، محور اصلی گفتمان مقام معظم رهبری در دهه چهارم انقلاب اسلامی و بزرگترین ضرورت امروز و آینده نظام جمهوری اسلامی است.

تحقق گفتمان رهبری و حرکت در مسیری که ایشان ترسیم کرده‌اند، نیازمند تبیین و اتخاذ نوعی رویکرد گفتمانی است که در چارچوب ارزش‌های انقلاب اسلامی و مفسر حقیقی آن یعنی حضرت آیت الله خامنه‌ای و در جهت پیگیری و تحقق آرمان‌ها و اهداف باشد. گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی بدنبال چنین ضرورتی و در راستای نیل به چنین هدفی شکل گرفته است. اما این گفتمان تنها آن هنگام می‌تواند به اهداف و آرمان‌هایی که مد نظر اوست دست پیدا کند که علاوه بر انسجام، شفافیت درونی و قوت تحلیلی، از هویتی مستقل در برابر گفتمانهای دیگر نیز برخوردار باشد. این نوشتار بدنبال تبیین این هویت گفتمانی است و می‌کوشد تا این هویت را در نسبتی مشخص با گذشته، حال و آینده انقلاب اسلامی، با در نظر گرفتن دیدگاه‌های بنیانگذاران انقلاب اسلامی و مقام معظم رهبری و نهایتاً گفتمان‌های رقیب طرح و پیگیری نماید. مطمئناً هویت بخشی به یک گفتمان نیز همانند سایر وجوه هویت بخشی، نیازمند غیریت سازی است. چيستی و هویت ما در تلقی ما از سایر گفتمانها و نوع مواجهه و ارتباطی که با آنها برقرار می‌کنیم، مشخص می‌شود.

این نوشتار به مثابه نوعی خط مشی گفتمانی و مانیفست حزبی بدنبال ارایه خطوط و محورهای اصلی تمایز بخش ما با سایر گفتمانها و جریانها، و بدنبال آن تبیین و شاخص سازی دالهای گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی در حوزه‌های گوناگون است. گفتمان‌ها ضمن تعیین نسبت خود با گذشته، حال و آینده و نیز مشخص کردن مبانی و سرچشمه‌های الهم بخش باید دیدگاه‌های خود در موضوعات عمده

مبتلا به جامعه خود را مشخص کنند و به وضوح عنوان کنند که در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و مباحث مطرح در آنها، چه دیدگاهی دارند و راهبرد آنها برای تحقق ایده آل‌ها چیست.

در تدوین این متن در نظر بوده است روش‌شناسی و رویکردهای تحلیلی گوناگون در علوم سیاسی در خدمت تدارک یک مانیفست گفتمانی در آید. از این رو متن خصلتی دوگانه دارد. از سویی بدنبال آن است تا با تحلیلی علمی و روشمند به تحلیل فضای سیاسی امروز جامعه و تعیین نوع نگاه ما به این فضا پردازد و از سوی دیگر، بیان مرامنامه‌ای دالهای ایجابی گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی را دستور کار خود قرار داده است. در این متن بدنبال این خواهیم بود تا با تحلیل و آسیب‌شناسی دیدگاه‌ها و رویکردهای موجود در جامعه، نوع نگاه خود به انقلاب و آرمان‌ها و ارزش‌های آن، نوع نگاهمان به فضای سیاسی کنونی جامعه و قطب بندی‌های آن و نیز نوع نگاه و رویکردمان به ضرورت‌های امروز و آینده نظام جمهوری اسلامی را در چارچوب گفتمان رهبری شناسایی و تبیین کنیم.

البته لازم به گفتن نیست که در مواجهه با چنین متن‌هایی باید منتظر مواجهه با نوعی مرامنامه و خط مشی حزبی باشیم و نه تبیین علمی یک نظریه سیاسی و یا برنامه یک حزب برای شرکت در انتخابات و یا برنامه اجرایی یک دولت. اگر چه مطمئناً چنین متنی می‌تواند زمینه و مقدمه‌ای برای تمامی این سطوح نیز باشد.

ما بر این باوریم که التزام عملی به ولایت فقیه نیازمند نگاه جامع و

منظومه‌ای به گفتمان رهبری و تلاش در جهت تحقق دال‌های اصلی این گفتمان است. بدین منظور، در ذیل تأکیدها و دغدغه محوری امروز رهبر معظم انقلاب مبنی لزوم حرکت در جهت پیشرفت و عدالت و اجرای الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، «کارآمدی و توانایی در راستای حرکت مبتنی بر سند چشم انداز در پرتو ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی» را به عنوان دال اصلی گفتمان خود در نظر گرفته و سایر دالها و ارکان گفتمانی خود را بر مبنای این دال مرکزی تبیین و تعریف می‌کنیم.

از دیدگاه گفتمان دهه چهارم انقلاب اسلامی که برآمده از دیدگاه‌ها و بیانات امام راحل (ره)، مقام معظم رهبری و سایر بزرگان و بنیانگذاران انقلاب اسلامی (به خصوص شهیدان مطهری و بهشتی) است، چنین درمی‌یابیم که هدف اصلی انقلاب اسلامی و ایجاد نظام جمهوری اسلامی ایران، ایجاد بستری مناسب برای نیل انسان‌ها به سعادت حقیقی و زندگی شرافتمندانه و الهی بوده است. رهبر معظم انقلاب اسلامی، این هدف بزرگ را در ذیل مفهوم «حیات طیبه» تحلیل کرده و در این باره می‌فرماید: «حیات طیبه، یعنی آن چیزی که قرآن می‌فرماید: «فلنحیینه حیاة طیبه». این ثمره و هدف نهایی این انقلاب است. حیات طیبه، یعنی يك ملت، هم از لحاظ مادی و زندگی روزمره و رفاه و امنیت و دانش و سواد و عزت سیاسی و استقلال اقتصادی و رونق مالی و اقتصادی برخوردار باشد و هم از جهت معنوی، انسان‌های مؤمن و خداشناس و پرهیزکار و برخوردار از اخلاق والای الهی در آن زندگی کنند. این حیات طیبه است. اسلام می‌خواهد هم ماده و هم معنا، هم پول و رفاه، هم ایمان و معنویت، هم پیشرفت اقتصادی و

هم شکوفایی اخلاقی و معنوی در جامعه باشد. این حیات طیبه اسلام است؛ «فلنحيّيه حياة طيبة».

بنابراین، اولین هدف، ایجاد حیات طیبه برای مردم است که تنها با ایجاد یک جامعه اسلامی امکان پذیر است. جامعه‌ای که در شاخص‌های اصلی زندگی یعنی بازار، خانواده، علم و مدرسه هم بازسازی هویت و هم اسلامی شود.

اما تحقق این هدف والا تنها با آرزو و شعار ممکن نخواهد بود بلکه نیازمند تلاش و همتی مضاعف است. رهبر انقلاب در این باره فرموده اند: «مبادا کسی خیال کند که مملکت بدون فعالیت و تلاش سازندگی - فقط با ذکر خدا گفتن - آباد خواهد شد؛ ابدأ، باید تلاش کرد، باید مجاهدت کرد؛ هم مجاهدت علمی، هم مجاهدت حکومت اسلامی، آن حکومتی است که هم معنویت انسان‌ها را بالا می‌برد، هم در جوامع بشری، عدالت و امنیت را توسعه می‌دهد و رفاه قشرهای مختلف مردم را تأمین می‌کند.»

دومین هدف دستیابی به یک قدرت منطقه‌ای است که مهمترین لنگر ثبات و امنیت کشور و همچنین حضور موثر در تجارت و اقتصاد منطقه و بین الملل خواهد بود.

سومین هدف، تلاش برای پی ریزی یک اتحادیه در بین کشورهای حوزه چشم انداز می‌باشد و هدف آخر تشکیل امت اسلامی در بین ملت‌ها و کشورهای اسلامی است.

در این صورت ما نیازمند یک نظم جدید اجتماعی در داخل کشور و یک نظم سیاسی در منطقه و جهان اسلام هستیم. نظم اجتماعی باید

بتواند از داخل جامعه اسلامی را جایگزین جامعه به هم پاشیده و آسیب‌پذیر کنونی کشور نماید و نظم سیاسی قادر باشد که پیوندهای مستحکمی را بین کشورهای منطقه برقرار سازد تا امنیت و توسعه و برادری را گسترش دهد. بنابراین جمهوری اسلامی باید قادر باشد که ضمن تقویت یک جنبش اجتماعی در داخل به تقویت بیداری اسلامی در منطقه و جهان اسلام بیندیشد.

آنچه در این نوشتار خواهد آمد تلاش در جهت آرایه رویکردهایی است که می‌تواند تحقق محورهای اصلی گفتمان رهبری و آرمان‌های انقلاب و نظام اسلامی در ایجاد «حیات طیبه» و پیشرفت همه جانبه کشور در پرتو عدالت و ارزش‌های انقلاب و همچنین ایجاد اتحادیه آسیای جنوب غربی و امت اسلامی باشد.